

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ

Ганчо А. Д.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
anastasiya5gancho@gmail.com

Основою регулювання поведінки в суспільстві є соціальні норми, які фіксують в собі існуючу систему цінностей соціуму. Зміни, що відбуваються в даний час у всіх сферах сучасного українського суспільства, підривають сформовані основи життя, порушують рівновагу всієї системи в цілому. Найбільший вплив, і, перш за все негативний, вони роблять на розвиток культури, духовного життя. Ціннісно-нормативна невизначеність, характерна для сучасного українського суспільства, актуалізує проблему вивчення девіантності в його середовищі. У найбільш складному положенні у перехідні періоди розвитку суспільства виявляється молодь, система світогляду якої знаходиться в процесі становлення, а не оформилася поки ще у системі цінностей суспільства, що трансформується, та соціуму і не може надати необхідні орієнтири поведінки. Студентство в даному контексті становить особливий інтерес в силу свого положення у соціумі як потенційно найбільш значуща рушійна сила соціокультурних змін. З одного боку, будучи найбільш динамічною, сприйнятливою частиною молоді, студентство швидко реагує на будь-які зміни, що відбуваються у суспільстві. У зв'язку з цим по моральному стану даної соціальної групи можна судити про стан молоді і суспільства у цілому. Останні соціологічні дослідження і дані офіційної медичної статистики показують, що вживання алкоголю досить широко поширене в молодіжному середовищі. З тією або іншою частотою споживають алкогольні напої, згідно особистим зізнанням, близько 82% людей у віці 12-22 років [1]. Одночасно у числі факторів, що формують патерни девіантної поведінки в студентському середовищі, дослідники називають: загальносоціальні проблеми сучасного українського суспільства; ціннісні орієнтації студентів; універсальний превентивний фактор – професійна діяльність.

Тому метою роботи є визначити основні види та чинники девіантної поведінки українських студентів.

Специфіка студентства як особливої соціально-демографічної групи актуалізує проблему вивчення девіантності в його середовищі на двох рівнях: суспільства в цілому, та соціального інституту, зокрема ВУЗу.

Перший рівень включає в себе загальні девіації: зловживання алкоголем, наркоманію, правопорушення, проституцію, суїцид та ін. Характерні для соціуму в цілому, вони найбільш небезпечні, коли мова йде про студентську молодь. Це пов'язано, по-перше, з особливим соціальним статусом студентства, яке є інтелектуальною основою суспільства і багато в чому визначає його майбутнє. По-друге, тісна взаємодія студентів один з одним сприяє швидкому поширенню різних відхилень серед даної соціальної групи.

Другий рівень девіантності студентства включає в себе відхилення від формальних норм, прийнятих у вузі: порушення дисципліни, несвоєчасна підготовка навчального матеріалу, платний спосіб здачі сесій, пропуски занять без поважної причини, використання шпаргалок на іспитах, і т.д. Ці відхилення пов'язані з навчальним процесом і характерні тільки для студентства, у зв'язку з чим їх можна охарактеризувати як специфічні девіації. У поясненні причин їх виникнення лідирує думка про роль мотивації отримання вищої освіти [2].

Якщо загальні девіації студентства в тій чи іншій мірі аналізуються соціологами, то специфічні девіації розглядаються лише епізодично у рамках конкретно-соціологічних досліджень молоді. Між тим, навіть незначні відхилення від норм, прийнятих у вузі, можуть передувати делінквентної поведінці, а тому заслуговують такої ж пильної уваги, як і відхилення від загальноприйнятих норм. Такий зв'язок загальних і специфічних девіацій свідчить про одне джерело походження, у зв'язку з чим доцільно вивчати їх в єдності [3].

Особливості поведінки студентської молоді, в тому числі ті, що відхиляються від норми, визначаються впливом наступних чинників: віком; транзитивністю; соціокультурним середовищем існування; специфікою студентського колективу.

Транзитивність студентства виражається в його проміжному положенні між пасивним об'єктом турботи держави і активним учасником соціальної дії. «Проміжність» становища студентської молоді створює передумови для девіантності в її середовищі у зв'язку з тим, що, виступаючи в якості об'єкта опіки держави, студенти разом з тим вже відчують якусь незалежність і намагаються її реалізувати в різних вчинках, не відчуючи при цьому відповідальності за них. Поєднання незалежності і безвідповідальності породжує поведінку, що відхиляється [4].

Соціокультурне середовище існування студентства багато в чому визначається особливостями взаємодії студентів з іншими групами в системі освіти. На поведінку студентства (у тому числі і девіантну) можуть впливати особливості його структури. З точки зору структури студентство можна розділити на гуманітарне і технічне, бюджетне і контрактне. Передбачається, що для всіх цих груп будуть характерні різні установки, життєві пріоритети, поведінка. Відповідно, ступінь поширеності соціокультурних девіацій, а також їх види будуть різними для цих груп. Важливим соціокультурним чинником, що детермінує поведінку студентів, виступає їх місце проживання. У даному контексті поведінка міської молоді буде істотно відрізнятися від поведінки молодих людей, які приїхали з сільської місцевості.

Ціннісні орієнтації можуть зміцнювати, провокувати ситуацію, антигромадську установку особистості, гальмувати асоціальні потреби, тим самим, перешкоджаючи виникненню девіантної поведінки, або ж виступати в якості самостійного мотиву останньої.

В умовах соціальних перетворень відбувається трансформація суспільної свідомості, яка виражається в тому, що на тлі колишніх уявлень виникають нові. У результаті змінюються уподобання, погляди на ті чи інші явища. При

цьому утверджені у свідомості суспільні цінності та норми залишаються як і раніше актуальними для окремих індивідів і соціальних груп, в той час як для інших вони витісняються на другий план, поступаючись місцем більш значущим в даний момент часу. У зв'язку з цим відстежувати зміни в ціннісній системі суспільства або окремих соціальних груп доцільно, спираючись на цінності, властиві більшості населення або групи. Найчастіше зміни в ціннісній системі провокують зростання девіантних цінностей, які в стабільному суспільстві притаманне незначній частини населення і не мають можливості розповсюджуватися, так як стримуються громадською думкою. У даному контексті переоцінку цінностей можна розглядати як пристосування до нових умов за допомогою корекції поглядів, ціннісної орієнтації, норм поведінки. Це пристосування часто призводить до того, що різні негативні явища (безпринципність, продажність тощо) все частіше сприймаються у повсякденному стані не як аномалія, а як цілком нормальний варіант взаємин [3, 4]. Численні соціологічні дослідження у великих містах і провінції фіксують зміни в ціннісній системі сучасного студентства [5, 6]. У цілому ж в даний час спостерігається тенденція до переорієнтації з громадських проблем на особистісні. Студенти, як і молодь у цілому, орієнтується, перш за все, на власні інтереси, повністю поділяючи психологію індивідуалізму. Більшість з них прагне до заможного життя, під яким має на увазі можливість існувати, ні в чому собі не відмовляючи. Серед «нових» інструментальних цінностей сучасного студентства часто на перший план виходить індивідуалістична утилітарна свідомість західного типу, яка породжує прагматично-утилітарне ставлення до соціальних норм. Вираженням прагматично-утилітарної свідомості є ставлення до цінностей як до засобів досягнення визначених цілей. У зв'язку з цим відзначається тенденція до «перетворення» освіти на спосіб одержання диплома, високооплачуваної роботи або відстрочки від армії, - тобто в термінальну цінність, що багато в чому сприяє розвитку специфічних девіацій. Трансформація цінностей студентства у даних напрямках є наслідком загальної переоцінки цінностей, яка відображає реальні зміни в українському суспільстві.

Таким чином, методи і засоби соціального контролю повинні бути адекватні конкретним видам девіантної поведінки. Основним засобом соціального контролю повинно стати задоволення різних потреб та інтересів осіб, схильних до «ненормальному» поведінці. Так, наукове, технічне та інші види творчості в студентському середовищі можуть служити серйозною альтернативою різним формам протиправного, і аморальної поведінки.

Список використаних джерел:

1. Максименко С. Д., Філоненко М. М. Педагогіка вищої медичної освіти: Підручник. – Київ: Центр учбової літератури, 2014. – 288 с.
2. Шереги Ф. Е., Ареф'єв О. Л., Вострокнутов Н. В., Зайцев С. Б., Нікіфоров Б. А. Девіація підлітків та молоді: алкоголізація, наркотизація, проституція. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2001. – 48 с.

3. Седих К. В., Моргун В. Ф. Делінквентний підліток : Навчальний посібник із психопрофілактики, діагностики та корекції протиправної поведінки підлітків для студентів психологічних, педагогічних, соціальних, юридичних спеціальностей та інтернів-психіатрів. – 2-е вид., доп. – Київ: Видавничий Дім «Слово», 2015. – 272 с.
4. Тітов І. Г. Делінквентний підліток, або 20 років по тому // Психологія і особистість. 2016. № 2(10) частина 1. С. 254–257.
5. Крапивко Е. Н. Социокультурные девиации современной молодежи в контексте дезинтеграции общества // Общество и личность: интеграция, партнерство, социальная защита : Материалы I Международной научно-практической конференции. – Ставрополь: Изд-во СКСИ, 2004. – С.111–113.
6. Туркиашвили Ш. А., Горозия В. Е. Понятие аномии и попытки его модификации // Человек: соотношение национального и общечеловеческого : Сб. материалов международного симпозиума (г. Зугдиди, Грузия, 19-20 мая 2004 г.) Выпуск 2 [Под ред. В. В. Парцвания]. – СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2004. – С. 251–255.